

Η πίστη είναι εμπειρία και δεν εξαντλείται σε διατυπώσεις

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)



[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://bitly.com/1IWmCW>]

Η εμπειρική βάση της ορθοδόξου θεολογίας θεμελιώνεται, χωρίς αμφιβολία, στη διάκριση ουσίας και ενεργειών στον Θεό. Χωρίς την αποδοχή αυτής της διακρίσεως, η οποία αποτελεί κοινό τόπο στη διδασκαλία όλων των Πατέρων της Εκκλησίας[29], δεν υπάρχει δυνατότητα αληθινών θεοπτικών εμπειριών και, κατά συνέπεια, χάνεται ο σύνδεσμος του δόγματος με την εμπειρία της θεώσεως, με την εμπειρία της εν Χριστώ σωτηρίας. Όταν δε συμβεί κάτι τέτοιο, τότε αναπόφευκτα τα εκκλησιαστικά δόγματα καταντούν αποκλειστικά και μόνο υπόθεση της ανθρωπίνης διανοίας και είναι σχεδόν αδύνατο πλέον να γίνει κατανοητή η σωτηριολογική τους διάσταση. Τότε μπορεί να μιλήσει κανείς και για εξέλιξη του δόγματος και για εξελληνισμό του Χριστιανισμού και για ανάγκη απαλλαγής του Χριστιανισμού από τα δεσμά του δόγματος και για πολλά άλλα.



Η αδυναμία συνεννοήσεως ανάμεσα στην ορθόδοξη και τη δυτική θεολογία σ' αυτό το σημείο και η επίμονη απόρριψη της διακρίσεως ουσίας και ενεργειών στον Θεό από τους δυτικούς θεολόγους δεν είναι καθόλου τυχαία ούτε και μικρής σημασίας. Εδώ ακριβώς εντοπίζεται μια ουσιαστική διαφοροποίηση της ορθοδόξου θεολογίας από τη δυτική, ίσως μάλιστα η ουσιαστικότερη, αφού αυτή βρίσκεται στη βάση όλων των άλλων διαφοροποιήσεων. Πρόκειται, κατ' ουσίαν, για άρνηση του εμπειρικού χαρακτήρα της θεολογίας από τους δυτικούς θεολόγους.

Οι συνέπειες των δύο αντιθέτων θεολογικών κατευθύνσεων έγιναν φανερές κατά τη διάρκεια του 14ου αιώνα στα πλαίσια των ησυχαστικών ερίδων. Το κεντρικό θέμα των ερίδων αυτών ήταν ακριβώς η διάκριση μεταξύ ουσίας και ενεργειών στον Θεό και, συνεπώς, η δυνατότητα ή η αδυναμία πραγματικής μετοχής στον Θεό, πραγματικής κοινωνίας Θεού και ανθρώπου. Το κατ' εξοχήν πρόβλημα των πολεμίων του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά και των Ησυχαστών ήταν η άρνηση της εμπειρικής βάσεως της θεολογίας. Κατά συνέπειαν, θεολογούσαν με τις προϋποθέσεις της δυτικής θεολογίας, είτε τελούσαν υπό την άμεση επίδραση της σχολαστικής θεολογίας της Δύσεως είτε όχι.

Απόδειξη τούτου αποτελεί τόσο η προσχώρηση πολλών πολεμίων των Ησυχαστών στον Ρωμαιοκαθολικισμό, όσο και η καταπολέμηση όχι μόνο της θεολογίας, αλλά

και αυτής της μνήμης του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά από τη Ρωμαιοκαθολική εκκλησία**[30]**. Απαντώντας σ' αυτή την πρόκληση ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς εξέφρασε με αυθεντικό τρόπο τη θεολογική παράδοση της Ανατολής, συνοψίζοντας τη θεολογία των προ αυτού μεγάλων Πατέρων της Εκκλησίας. Για την Ορθόδοξη Εκκλησία το πρόβλημα αντιμετωπίστηκε με τις τρεις ησυχαστικές Συνόδους, οι οποίες έχουν σαφώς οικουμενικό χαρακτήρα, αφού εξέφρασαν εν Αγίω Πνεύματι την αυθεντική διδασκαλία της Εκκλησίας. Στη Δύση, όμως, το πρόβλημα παραμένει, αφού η μέν ρωμαιοκαθολική θεολογία επιμένει να κάνει λόγο για κτιστή χάρη και να αντιμετωπίζει την παλαμική θεολογία ως ένα είδος ορθόδοξου σχολαστικισμού, τον οποίο πρέπει να ξεπεράσουν οι ορθόδοξοι θεολόγοι, όπως οι δυτικοί θεολόγοι προπαθούν να ξεπεράσουν τη σχολαστική παράδοση του Μεσσαίωνος**[31]**, η δε προτεσταντική θεολογία παραμένει εξ ολοκλήρου εγκλωβισμένη στις προϋποθέσεις της δυτικής θεολογίας και αδυνατεί, ως εκ τούτου, παντελώς να παρακολουθήσει την ορθόδοξη διδασκαλία σ' αυτό το θέμα. Ίσως θα 'πρεπε κάποτε να τεθεί ως πρωταρχικό θέμα η διαφωνία αυτή στους οικουμενικούς Διαλόγους, αφού από τη συμφωνία ή διαφωνία επ' αυτού κρίνεται ουσιαστικώς και η συμφωνία ή διαφωνία σ' όλες τις άλλες διαφορές. Για ν' αναφέρουμε ένα μόνο παράδειγμα: είναι χωρίς σημασία οποιαδήποτε συμφωνία στο θέμα των Μυστηρίων της Εκκλησίας, εφόσον δεν υπάρχει ως προϋπόθεση η συμφωνία στο θέμα της ακτίστου χάριτος του Θεού.

Προτού ολοκληρώσουμε, θέλουμε να επαναλάβουμε και πάλι με έμφαση, ότι η χριστιανική αλήθεια ως εμπειρικό γεγονός δεν εξαντλείται σε οποιεσδήποτε διατυπώσεις και τα διατυπωμένα δόγματα της Εκκλησίας δεν έχουν σαφώς τέτοια πρόθεση. Η γλώσσα της θεολογίας είναι "σημαντική" και "δηλωτική" και σε καμιά περίπτωση δεν εξαντλεί την αλήθεια. Ως έργο του ανθρώπου είναι συμβατική και ουδέποτε απόλυτη. Δηλώνει όχι τη φύση, αλλά το είναι της αληθείας**[32]**. Απόλυτη δεν είναι η γλώσσα, διά της οποίας εκφράζεται η αλήθεια, αλλά αυτή η ίδια η αλήθεια, στην οποία μετέχει ο άνθρωπος διά της εμπειρίας, όσο το επιτρέπει ο Θεός.

Η γνώση του Θεού ως μετοχή στις άκτιστες ενέργειές Του ποτέ δεν είναι πλήρης γνώση Αυτού, κατανόηση δηλαδή της ουσίας Του, αλλά συνειδητοποίηση της απειρίας Του και της αδυναμίας κατανοήσεως Του. "Άπειρον ούν το θείον και ακατάληπτον, και τούτο μόνον αυτού καταληπτόν, η απειρία και η ακαταληψία. Όσα δε λέγομεν επί Θεού καταφατικώς, ού την φύσιν αλλά τα περί την φύσιν δηλοί"**[33]**. Η γνώση του Θεού είναι, κατ' ουσίαν, συνειδητοποίηση της αδυναμίας ουσιαστικής γνώσεώς Του, αφού "οι του θείου φωτός εν μεθέξει γενόμενοι, καθόσον εις γνώσιν προκόπτουσι θείαν, εις αγνωσίαν μάλλον κατά αναλογίαν εμπίπτουσιν"**[34]**. Ο Θεός ποτέ δεν είναι "όπερ εφαντάσθημεν, ή ανετυπωσάμεθα,

ή λόγος υπέγραψεν”[35]. Γι’ αυτό και η θεολογία έχει σαφώς δοξολογικό χαρακτήρα. Δεν είναι ενασχόληση με τη φύση του Θεού, αλλά δοξολογία του εν Τριάδι Θεού[36].

Ωστόσο, όπως προανεφέρθη, η διατύπωση της πίστεως σε δογματικούς Όρους καθίσταται αναγκαία, όταν αυτή η πίστη αμφισβητείται. Οι δογματικοί Όροι των Οικουμενικών Συνόδων και η καθόλου δογματική διδασκαλία της Εκκλησίας λειτουργούν ως ασφαλιστική δικλίδα, ως οριοθέτηση από το ψέμα και την πλάνη. Κάθε προσπάθεια σχετικοποίησεως της πίστεως της Εκκλησίας αποτελεί παρέκκλιση από την οδό της σωτηρίας. Οι δογματικές διατυπώσεις των Οικουμενικών Συνόδων ως εκφράσεις της Μιάς Καθολικής Εκκλησίας, ως βεβαιωμένες στην καθολική συνείδηση της Εκκλησίας αλήθειες πίστεως, ως αποτέλεσμα της παρουσίας και ενεργείας του Αγίου Πνεύματος στη ζωή της Εκκλησίας, αποτελούν όρια αιώνια, όρια απαραβίαστα. Είναι τα όρια της πίστεως της Ορθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας, τα οποία κανείς δεν μπορεί να παραβιάσει χωρίς συνέπειες.

29. Τη διδασκαλία αυτή, την οποία ανέπτυξε εν εκτάσει, στηριζόμενος σ’ όλους τους προ αυτού Πατέρες της Εκκλησίας, αλλά και στην Αγία Γραφή, ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς κατά τον 14ο αιώνα, διατυπώνει με απόλυτη σαφήνεια, που δεν επιδέχεται καμιά αμφισβήτηση, ο ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ σε επιστολή του προς τον Αμφιλόχιο Ικονίου: “Ημείς δε εκ μέν των ενεργειών γνωρίζειν λέγομεν τον Θεόν ημών, τη δε ουσία αυτή προσεγγίζειν ούχ υπισχνούμεθα. Αί μέν ενέργειαι αυτού προς ημάς καταβαίνουνσιν, η δε ουσία αυτού μένει απρόσιτος” (Επ. 234,1, COURTONE 3, σ. 42, PG 32,869). Βλ. σχετικώς Γ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΥ, Ουσία και ενέργεια του Θεού κατά τον Μέγαν Βασίλειον, Θεσσαλονίκη 1983. Με ανάλογη σαφήνεια αναφέρονται στη διάκριση ουσίας και ενεργειών όλοι οι μεγάλοι Πατέρες της Εκκλησίας, ώστε να είναι αδύνατο να παραπέμψουμε σε όλους. Αναφέρουμε ενδεικτικώς μόνο τις εξής παραπομπές: ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Λόγος ΚΗ΄ 21, PG 36,53C, ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΡΕΟΠΑΓΙΤΟΥ, Περί θείων ονομάτων Β΄4, Β΄7 και Ε΄1, PG 3.640D, 645AB και 816B, ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Έκδοσις ακριβής της ορθοδόξου πίστεως Ι 4, PG 94,797B (“Ότι μέν ουν έστι Θεός, δήλον· τι δε έστι κατ’ ουσίαν και φύσιν, ακατάληπτον τούτο παντελώς και άγνωστον”) και Ι 9, PG 94,836A (“Χρή τοίνυν έκαστον των επί Θεού λεγομένων ού, τι κατ’ ουσίαν έστι, σημαίνειν οίεσθαι, αλλ ή, τι ούκ έστι, δηλούν ή σχέσιν τινά προς τι των αντιδιαστελλομένων ή τι των παρεπομένων τη φύσει ή ενέργειαν”).

30. Βλ. ΧΡ. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, «Ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς Αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης και η Λατινική Εκκλησία», εν: Γρηγόριος Παλαμάς 2 (1918), σ. 345- 354.

31. Αναφέρουμε ενδεικτικώς την άποψη του ρωμαιοκαθολικού θεολόγου ERNST CHRISTOPH SUTTNER, ο οποίος παραλληλίζει τη σημερινή αναβίωση της θεολογίας του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά με τον Νεοσχολαστικισμό και τον Νεοθωμισμό: "... denken wir an die zahlreichen orthodoxen Theologen, die die Spekulationen eines Gregor Palamas zur Basis oder gar zum Mastab der theologischen Lehre erheben wollen und die ich daher in Parallele zu den Neuscholastikern und den Neuthomisten gerne als Neupalamiten bezeichne" («Wie «katholisch» muß die orthodoxe Kirche werden? Erwartungen eines Katholiken im Hinblick auf die Einheit», εν: Α. KALLIS (έκδ.), Dialog der Wahrheit. Perspektiven für die Einheit zwischen der katholischen und der orthodoxen Kirche, Freiburg – Basel – Wien: Herder 1981, σ. 51).
32. Βλ. σχετικώς ΣΤ. Γ.ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ, Θεολογία και Γλώσσα, σ. 43 κ.έ.
33. ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, Έκδοσις ακριβής της Ορθοδόξου Πίστεως 14, PG 94.800B.
34. ΣΥΜΕΩΝ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Κεφάλαια Γνωστικά και Θεολογικά ΚΕ΄ 13, ΕΠΕ Φιλοκαλία των Νηπτικών και Ασκητικών 19Α,462.
35. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ, Λόγος ΚΗ΄ 6, PG 36,33Α.
36. "Φύσιν μεν Θεού πολυπραγμονείν, αδύνατον· δοξολογίας δε αναπέμπειν αὐτῷ ἐπὶ τοῖς ὁρωμένοις αὐτοῦ δημιουργήμασι, δυνατόν" (ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ, Κατήχησις Φωτιζομένων Θ΄ 3, PG 33,641Α).

Πηγή: Επίσημο περιοδικό της Εκκλησίας της Κύπρου, «Απόστολος Βαρνάβας», περίοδος Τέταρτη, Ιανουάριος – Φεβρουάριος 2015